

DUKKAKLI EKINLARNING BOTANIK TAVSIFI VA TUPROQ UNUMDORLIGINI OSHIRISHDAGI ROLI

Urinova Xulkar Shokirovna

NDKTU “Agronomiya” kafedrasi dotsenti

Bobonazarova Dilorom Abduvali qizi

NDKTU 41-25 Agro guruhi talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21671312>

Annotatsiya. Ushbu maqolada dukkakli ekinlarning botanik xususiyatlari, biologik o'ziga xosligi hamda tuproq unumdorligini oshirishdagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, dukkakli o'simliklarning ildiz tugunchalarida yashovchi azot to'plovchi bakteriyalar faoliyati, ularning qishloq xo'jaligidagi ahamiyati va ekinlar almashlab ekish tizimida tutgan o'rni tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: dukkakli ekinlar, botanika, azot fiksatsiyasi, ildiz tugunchalari, tuproq unumdorligi, simbioz, agroekologiya.

Qishloq xo'jaligida tuproq unumdorligini saqlash va oshirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Bu borada dukkakli ekinlar muhim ahamiyat kasb etadi. Ularning biologik xususiyatlari nafaqat sifatli oziq-ovqat va yem-xashak yetishtirish, balki tuproqning tabiiy unumdorligini tiklashga ham xizmat qiladi. Shu sababli dukkakli ekinlarning botanik tuzilishi va fiziologik xususiyatlarini o'rganish agronomiya sohasida muhim ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi.

Dukkakli ekinlar dukkakdoshlar oilasiga mansub bo'lib, ularga mosh, no'xat, loviya, soya, yasmiq, beda va boshqa ko'plab turlar kiradi. Ushbu o'simliklar bir yillik yoki ko'p yillik bo'lishi mumkin. Dukkakli o'simliklarda asosan yaxshi rivojlangan o'q ildiz tizimi shakllanadi. Ildizlarda maxsus tugunchalar hosil bo'lib, ularda azot fiksatsiya qiluvchi bakteriyalar yashaydi. Poyasi turga qarab tik, yotib o'suvchi yoki o'ralma bo'ladi. Barglari murakkab tuzilishga ega bo'lib, uchtalik, patsimon yoki panjasimon shaklda uchraydi. Gullari ikki jinsli, rang-barang bo'lib, asosan changlanish orqali urug' hosil qiladi. Mevasi dukkak bo'lib, uning ichida bir nechta urug' joylashadi.

Dukkakli ekinlar oqsilga boy urug'lari bilan ajralib turadi. Bu esa ularning oziq-ovqat va chorvachilikdagi ahamiyatini yanada oshiradi. Tuproq unumdorligini oshirishdagi roli. Dukkakli ekinlarning eng muhim xususiyati atmosferadagi erkin azotni o'zlashtirish qobiliyatidir. Ildiz tugunchalarida yashovchi simbiotik bakteriyalar havodagi azotni o'simlik o'zlashtira oladigan birikmalarga aylantiradi. Natijada tuproq tabiiy ravishda azot bilan boyiydi.

Azotning tuproqda to'planishi keyingi ekinlar uchun ham qulay oziq muhitini yaratadi. Shuning uchun dukkakli ekinlar g'alla va boshqa texnik ekinlar bilan almashlab ekish tizimida keng qo'llaniladi. Bu mineral azotli o'g'itlar sarfini kamaytirish bilan birga, ishlab chiqarish xarajatlarini ham qisqartiradi. Bundan tashqari, dukkakli ekinlarning kuchli ildiz tizimi tuproq strukturasini yaxshilaydi, uning havo va suv o'tkazuvchanligini oshiradi. O'simlik qoldiqlari parchalangach, gumus miqdori ko'payib, tuproqning fizik va kimyoviy xususiyatlari yaxshilanadi.

Hozirgi kunda ekologik barqaror dehqonchilikni rivojlantirishda dukkakli ekinlarning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Ularning ekilishi tuproq degradatsiyasini sekinlashtiradi, mineral o'g'itlarga bo'lgan ehtiyojni qisqartiradi va atrof-muhitga salbiy ta'sirni kamaytiradi.

Shuningdek, dukkakli ekinlar asalarilar uchun yaxshi nektar manbai hisoblanib, biologik xilmaxillikni saqlashga ham hissa qo'shadi.

Dukkakli ekinlar botanik va agronomik jihatdan juda muhim o'simliklar hisoblanadi. Ular yuqori oziqaviy qiymatga ega bo'lish bilan birga, tuproq unumdorligini tabiiy ravishda oshirishda muhim o'rin tutadi. Ildiz tugunchalarida kechadigan azot fiksatsiyasi jarayoni tuproqning azot zaxirasini boyitib, keyingi ekinlar hosildorligini oshirishga xizmat qiladi. Shu sababli zamonaviy dehqonchilikda dukkakli ekinlardan samarali foydalanish tuproq unumdorligini saqlash va ekologik barqaror qishloq xo'jaligini rivojlantirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. To'xtayev B. Botanika. – Toshkent: Tafakkur, 2021.
2. Abdukarimov D., Ashurmetov O. O'simliklar fiziologiyasi. – Toshkent: Fan, 2020.
3. Dalayev X. Qishloq xo'jaligi asoslari. – Toshkent, 2019.
4. Taiz L., Zeiger E., Møller I., Murphy A. Plant Physiology and Development. 6th ed. Sinauer Associates, 2018.
5. Marschner P. Marschner's Mineral Nutrition of Higher Plants. 3rd ed. Academic Press, 2012.